

Během prázdnin se postupně ustavilo fórum nazvané „Věda žije!“. Došlo tak k zastřešení již několika spontánně vzniklých fór v jednotlivých ústavech Akademie věd České republiky (AV ČR). Jedním z důvodů těchto aktivit byl bezpochyby odpor ke snaze vlády snížit rozpočet akademie o miliardu korun na příští rok. Kabinet ustoupil. Rozpočet prý poklesne jen o půl miliardy. Zástupci fóra však na svém webu upozorňují na skutečnost, že jim především jde o to, aby veřejné peníze určené na vědu nebyly přesunuty do soukromé sféry.

NEJDE JEN O AKADEMII VĚD, ALE O CELÝ NÁŠ VÝZKUM

Podle autorů petice ho ohrožuje vládní rada

Ten nejhorší bude odměněn?

Fakt, že peníze daňových poplatníků jdoucí v poměrně velkém množství na podporu výzkumu realizovaného v soukromých firmách, je nezpochybnitelný. V nové metodice připravené Radou pro výzkum, experimentální vývoj a inovace (RVEVI) – ta se mimochodem v tomto roce již podruhé přejmenovala, a to nejdříve z Rady pro výzkum a vývoj na Radu pro výzkum, vývoj a inovace – se ale pochopitelně nikde nehovoří o tom, že peníze půjdou ještě více do privátního sektoru. Nicméně počítá se s tím, že vyšší objem finančních prostředků by měl putovat do aplikovaného výzkumu, tedy takového, jenž je zajímavý právě především pro soukromé firmy. Těžiště činnosti velké části VŠ a zejména pak AV ČR však spočívá především v realizaci výzkumu základního. A jeho efektivitu není jednoduché změřit; hlavně ne z roku na rok. Fenomenálním příkladem může být úspěch profesora Antonína Holého, který až po čtyřiceti letech pro laika zbytečného bádání objevil významný lék na AIDS. Je otázkou, jestli v nově připravovaném systému by to bylo ještě možné...

Jedním ze zástupců fóra je MARTIN KRUMMHOLZ z Ústavu dějin umění AV ČR. Ten tvrdí, že jsme přímo svědky tunelování a odlivu financí do rezortu ministerstva průmyslu a obchodu. „Dobrým záměrem reformy financování výzkumu a vývoje bylo snížení počtu poskytovatelů. Zatímco ale zanikla Grantová agentura AV ČR, ministerstvo průmyslu a obchodu si

svoji agenturu ponechalo. Navíc se při vyhodnocování efektivit projektů, které jednotliví poskytovatelé financovali, zjistilo, že právě toto ministerstvo na tom bylo jednoznačně nejhůře! Dokonce zde přímo docházelo k mizení některých peněz – opětovně byly financovány subjekty, které nedodaly žádný výsledek! Na současné reformě však paradoxně nejvíce vydělá tento rezort.“

Vařili pejsek s kočičkou?

Jedním z hlavních kritických argumentů proti nové metodice určené na financování české vědy je, že dohromady míchá kritéria kvantitativní s hledisky kvalitativními. Konkrétně to znamená, že na základě určitého bodového systému by jistý počet bodů měl dostat z dlouhodobého hlediska vysoce důležitý projekt. Ale co když badatelé do něj zapojení toho v daném roce, tedy fiskál-

ním období, mnoho nepředvedli? Větší kredit než oni by pak mohla obdržet soukromá firma, jež realizovala několik patentů, které se sice ukáží jako užitečné, ale v horizontu desetiletí budou s objevem třeba zcela nové technologie nesouměřitelné. Problém je v tom, že na objev desetiletí by se v takto nastavené soutěži nemusely najít peníze a nespáříl by světlo světa...

„Metodika je navržena na dělení peněz na úrovni poskytovatelů. Jde o velké množství finančních prostředků, při jejichž rozdělování se řada věcí zprůměruje. V konečném důsledku dojde k sestavení žebříčku, v němž je opravdu vše namíchano. Toto pořadí ale odpovídá tomu, jak kvalitní jednotlivé instituce jsou,“ vysvětluje JIŘÍ MÁLEK, rektor Univerzity Pardubice a člen RVEVI.

Tím ale daná komplikace nekončí. Zákon totiž umožňuje takovéto hrubé dělení (určené v prvé řadě pro poskytovatele finančních prostředků, jako jsou zejména Grantová agentura ČR a vznikající Technologická agentura ČR) využít i při rozdělování peněz jednotlivým příjemcům. Takže kritici nové metodiky mohou mít stejně v důsledku pravdu.

Rektor Málek ovšem uznává, že stávající metodika by měla doznat některých podstatných změn. Zmiňuje zejména takzvaná pásma financování, což znamená, že pro dané kategorie oborů by byly stanoveny finanční limity, pod něž by se při rozdělování peněz nesmělo klesnout.

A v neposlední řadě je zde také problém, že metodika nezohledňuje rozdílnou výzkumnou činnost v jednotlivých oborech, tedy ani odlišné náklady. „V tomto směru se připravuje změna metodiky. Rada o tom již jednala. Avšak i tato varianta má svá úskalí: Někdo musí rozhodnout o tom, kolik který obor získá peněz. A to je velký problém. Těžko budeme hledat odborníky, kteří to rozhodnou. Nakonec to budou muset asi udělat politici,“ uvádí J. Málek.

Konkurz na novou metodiku

RVEVI je nyní pod palbou tvrdé kritiky a členové fóra „Věda žije!“ požadují v jednom z bodů své petice její neprodlené odvolání. Zakopaný pes je však i v tom, že současný vznikající systém rozdělování peněz na vědu nespádl z čistého nebe. Nevzpomínám si, že by proti němu někdo veřejně protestoval v době, kdy se připravovala nová legislativa, jež tyto změny umožnila, a když v čele RVEVI stál Mirek Topolánek. (Radě předsedá premiér.) Nespokojenců bylo asi více, osobně jsem ale zaregistroval jen jediného: Děkan Fakulty informatiky Masarykovy univerzity a místopředseda Rady vysokých škol (RVŠ) Jiří Zlatuška otevřeně kritizoval způsob práce RVEVI.

„Metodika je klíčem k reformě výzkumu a vývoje, přestože není ideálním řešením. Nicméně jde o výsledek kompromisu, který se připravoval za účasti všech aktérů v RVEVI, tedy i zástupců akademie, kteří s metodikou rámcově souhlasili. Problém nastal ve chvíli, kdy se začalo hovořit o konkrétních číslech,“ podotýká J. Málek.

Tento systém měl totiž přinést významné peníze veřejným VŠ, proto ho vesměs podporovaly. Akademie věd byla už méně nadšená, ale neprotestovala až do chvíle, kdy se ukázalo, že v tvrdé soutěži s komplikovanými pravidly může utrpět značné ztráty.

Pod palbou kritiky RVEVI nedávno učinila velkorysé gesto: Nechtě poskytovatelé rozdělovaných finančních prostředků sami přijdou s návrhy na novou metodiku. „Nasloucháme členům akademické obce. Proč tedy diskusi neotevřít a nespířet zajímavé názory. Například Česká konference rektorů (ČKR) nyní pracuje na jisté variantě metodiky,“ komentuje J. Málek. (Příští rok by podle rektora Málka měl být výzkum ještě financován podle stávající metodiky. Nová pravidla by se měla začít používat až v roce 2011.)

Byl to však opět profesor Zlatuška, který v minulosti opakovaně upozorňoval na to, že jednání rady nebylo zdaleka vždy průhledné a rada ignorovala připomínky odborné veřejnosti, zejména RVŠ. „To je úhel pohledu pana profesora Zlatušky. Osobně si myslím, že při projednávání některých změn není možné informovat veřejnost o všech detailech,“ reaguje profesor Málek.

Námítky se také objevují proti složení RVEVI, tedy tomu, že jsou v ní přítomny osoby, jejichž účast může zavdávat podezření ze střetu zájmů. „Jako rektor univerzity se necítím být v konfliktu zájmů. V radě totiž nezastupuji školu, ale ČKR. A šel bych ještě dále: Zastupuji českou vědu. Přestože to akademie nyní nepřipouští, řadu konzultací vedeme i s jejími zástupci,“ vyjadřuje se J. Málek.

Na obzoru válka mezi akademií a VŠ?

Zástupci iniciativy „Věda žije!“ jsou také přesvědčeni o tom, že současná

politika RVEVI i ministerstva školství je motivována i tím, aby byl mezi akademií a VŠ vrazen klín. Jedním z důkazů tohoto záměru je podle nich i to, že se vytváří umělé a zavádějící měření rozdílů ve výkonu mezi akademií a univerzitami. VŠ podle těchto dat jsou prý ve vědě mnohem výkonnější než AV ČR.

Předseda akademie Jiří Drahoš kontruje tím, že je nefér srovnávat výkon mezi oblastmi výzkumu s nesouměřitelnými počty zaměstnanců. Rektor Málek však odlišné rozložení sil interpretuje jinak: „Ano, VŠ, včetně soukromých, mají mnohem více zaměstnanců než akademie. Na VŠ se však zdaleka všichni vědou nezabývají, zato ale všichni vyučují. Také pracovníci akademie přednášejí, avšak podílejí se jen v desetině na přípravě doktorandů – těch je nyní zhruba dvacet tisíc, akademie se věnuje dvěma tisícům z nich. Ale i o ně se administrativně starají VŠ.“

M. Krummholz takovéto porovnávání odmítá úplně: „Způsob srovnávání efektivit akademie a VŠ je demagogický z několika důvodů: Například i proto, že velké procento lidí působí jak na akademii, tak na některé z vysokých škol. Dále jsou zde také společné projekty, na kterých se podílí jak zaměstnanci akademie, tak lidé z VŠ.“

A další příklad rozdílné interpretace faktů. Někteří akademici argumentují tím, že pokud budou kráceni v prostředcích určených na výzkum, z jiných veřejných zdrojů peníze již neseženou. VŠ jsou však podle nich v situaci rozpočtových škrtů na tom lépe, protože mají i peníze na vzdělávací činnost a na investiční výdaje. „Do vyhodnocování efektivit byly také započteny peníze na provoz budov, který ale VŠ na rozdíl od akademie hraří z jiné kapitoly než z peněz na vědu,“ upřesňuje M. Krummholz.

S takovýmto výkladem zásadně nesohlasí J. Málek, který upozorňuje na to, že peníze určené na různé činnosti nelze mezi sebou přelévát. A faktem také je, že i VŠ se peněz na vzdělávací činnost i na investice bolestně nedostává.

O zrušení akademie se jen šeptá

I když jsem u některých akademických funkcionářů z VŠ v minulosti občas zaznamenal úvahu o možnosti, že by AV ČR mohla být zrušena či nějakým způsobem transformována na jinou instituci (výzkumnou VŠ), nikdo se k této odvážné myšlence nikdy nepřihlásil veřejně. Minulému předsedovi akademie Václavu Pačesovi by proto přišlo mnohem lepší, kdyby se z otázky další existence AV ČR stalo veřejné politické, než aby se o její zánik usilovalo skrytě. Když si podle něj nějaká politická strana dá do programu zrušení akademie, bude to otevřený boj, ve kterém bude možné předložit rozdílná stanoviska.

„Model, kdy vedle sebe existuje výzkumná instituce a vysoké školy, je

běžný v řadě zemí. Proč ho tedy rušit v České republice? Tím spíše, když i u nás je tento model funkční a efektivní? Sloučení s VŠ zní teoreticky možná zajímavě, ale jak by to dopadlo za situace, kdy jsou univerzitní pedagogové přetíženi výukou a na skutečné bádání nemají čas?“ analyzuje M. Krummholz.

„Otázka zrušení AV ČR nebo její transformace do VŠ nebyla nikdy nikde nikým oficiálně předložena. Osobně si myslím, že by takovéto řešení bylo nešťastné. Akademie je respektovanou součástí naší vědy s některými špičkovými ústavu,“ míní J. Málek.

Evropské fondy akademii nezachráně

Při snížení plánovaného rozpočtu akademie o půl miliardy korun to nyní vypadá, že v příštím roce by měla od státu obdržet zhruba pět a půl miliardy Kč. Ovšem rozpočet by měl klesat i v dalších letech, a to tak, že v roce 2012 by akademie dostala již jen přes tři miliardy. To by znamenalo, že by hospodařila jen s polovinou finančních prostředků, jež od státu na svůj provoz získala pro tento rok! Důvodem tak razantního poklesu je to, že filozofie nového systému financování české vědy počítá s tím, že všechny subjekty, včetně AV ČR, by soutěžily o více peněz, než tomu bylo doposud. Nesmíme však zapomenout, že to má být na základě výše zmíněné diskutabilní metodiky. Předseda J. Drahoš však kromě názoru, že je potřeba nalézt skutečně naporocovanou a spravedlivou metodiku, považuje za nutné zajistit akademii i přijatelné, jak doslova v médiích říká, prahové financování, které by této instituci umožnilo fungovat bez obavy o svou základní existenci. Teprve poté by podle něj měla na řadu přijít skutečná soutěž.

Zajímavý je také důvod, kterým ministryně školství Miroslava Kopicová obhajovala snížení peněz pro akademii na příští rok. Jsou prý potřeba na kofinancování projektů evropských sociálních fondů (ESF), z nichž by pak v soutěži mohla akademie získat dvě i tři miliardy korun navíc. Oponenti této argumentace však odporují tvrzením, že z těchto peněz nelze financovat přímé náklady na chod akademie – jde o nepřijatelné zaměňování institucionálního financování za účelové. „Navíc ministryně velmi dobře ví, že podmínky pro čerpání ESF vyčleňují Prahu a většina výzkumu akademie je realizována právě na území hlavního města. Proto považují její argumenty za demagogii,“ doplňuje M. Krummholz a na závěr zdůrazňuje, že i případné podstatné zlepšení finančního výhledu akademie nic nezmění na protestech fóra „Věda žije!“: „Nejde nám jen o peníze pro akademii věd, ale především o transparentnost a o realizaci změn, které by vedly ke vzniku fungujícího systému financování vědy a systému jejího hodnocení.“

